

Samsun İlinde Tarım Danışmanlarına En Çok Danışılan Konuların Belirlenmesi

Nur İlkay ABACI¹

Öz

Tarım danışmanı ile çiftçi arasında bir güven bağının kurulabilmesi için tarım danışmanlarının çalıştıkları bölgedeki tarımsal faaliyetler hakkında bilgi sahibi olmaları aynı zamanda karşılaşılabilecekleri sorunların çözümü yönünde bilgi ve deneyim sahibi olmaları son derece önemlidir. Bu nedenle araştırmada çiftçiler tarafından tarım danışmanlarına en sık sorulan soruların belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda 2019 yılında Samsun ilinde görev yaptığı belirlenen 51 tarım danışmanı ile anket yapılmıştır. En çok sorulan soruların belirlenmesi için Toplam Tekrarlanmamış Erişim ve Sıklık (TURF) analizi kullanılmıştır. Tarım danışmanlarının sosyal ve demografik özelliklerinin belirlenmesinde basit tanımlayıcı istatistik testlerden yararlanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, tarım danışmanlarının ortalama 34 yaşında oldukları ve ortalama 9 farklı köyde 65 çiftçiye hizmet verdikleri belirlenmiştir. Ele alınan tarım danışmanlarının %58.8'inin lisans mezunu olduğu tespit edilmiştir. Yayın faaliyetlerinde kullandıkları yöntemler incelendiğinde, araştırmada ele alınan tüm tarım danışmanlarının bireysel yayım yöntemini kullandıkları görülmektedir. Yapılan TURF analizi sonucunda, üreticilerin tarım danışmanlarına en çok danıştıkları konular arasında bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele, hasat-harman işlemleri, gübreleme, ekim-dikim faaliyetleri, budama, kredi/hibe durumları ve iyi tarım uygulamaları yer almaktadır. Tarım danışmanları ve çiftçiler ile bu tür çalışmaların yapılması tarım danışmanlarına en çok sorulan konuların belirlenmesini veya çiftçilerin en çok ihtiyaç duyacağı bilgileri sağlamaktadır. Ayrıca danışmanların kendilerini özellikle en çok danışılan konularda yetiştirmeleri sağlanarak çiftçilerin bilgi ihtiyaçlarının karşılanması ve dolayısıyla danışman-çiftçi ilişkilerinde güvenin artması mümkün olabilecektir.

Anahtar kelimeler: Tarım danışmanı, Turf analizi, En çok danışılan konu, Samsun

Determining the Most Consulted Topic to Agricultural Consultants in Samsun Province

Abstract

In order to establish a bond of trust between the agricultural consultant and the farmer, it is considered extremely important that the agricultural consultants have information about the agricultural activities in the region where they work and gain awareness in advance to solve the problems they may encounter. Therefore, it was aimed to determine the most frequently asked questions by farmers to agricultural consultants in the research. For this purpose, a survey was conducted with 51 agricultural consultants working in Samsun in 2019. Total Non-Repeated Reach and Frequency (TURF) analysis was used to determine the most frequently asked questions. Simple descriptive statistical tests (frequency, percentage, etc.) were used to determine the social and demographic characteristics of agricultural consultants. According to the results of the analysis, it was determined that the agricultural consultants were 34 years old on average and served 65 farmers in 9 different villages on average. It was determined that 58.8% of the agricultural consultants interviewed had undergraduate. When the methods they used in their extension activities were examined, it was determined that all agricultural consultants in the research used the individual extension method. As a result of the analysis, the most frequently asked questions by producers to agricultural consultants are the control of plant diseases and pests, harvest-threshing processes, fertilization, sowing-planting activities, pruning, credit/grant status and good agricultural practices. Conducting such studies with agricultural consultants and farmers provides agricultural consultants with the most frequently asked questions or the information that farmers will need most. In addition, it will be possible to meet the information needs of the farmers, and thus to increase the trust in the consultant-farmer relations, by ensuring that the consultants educate themselves especially on the most consulted subjects.

Key words: Agricultural consultant, Turf analysis, Most consulted topic, Samsun province

JEL: Q11, Q12, Q13, Q18

Geliş Tarihi (Received): 18.05.2022

Kabul Tarihi (Accepted): 14.11.2022

¹ Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Samsun, ilkay.sonmez@omu.edu.tr, Orcid: 0000-0002-4411-2800

GİRİŞ

Türkiye’de 1984-1997 yıllarında uygulanan, Dünya Bankası ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilen Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi (TYUAP I-TYUAP II) ile başlayan tarımsal danışmanlık hizmetleri; Önder Çiftçi Projesi (ÖÇP), Köy Merkezli Tarımsal Üretim Destek Projesi (KÖY-MER), Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesi (TARGEL) gibi projeler ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan projelerin amacı her ne kadar kamu yayımının etkinliğini artırmak olsa da temelde özel yayımın geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ancak 2007 yılında KÖY-MER’in TARGEL’e dönüşmesiyle bakanlığa bağlı yapılanmaya devam edilmiştir. En son 2006 yılında *Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmelik* düzenlenmiş olup günümüzde hala geçerliliğini korumaktadır. Bu kapsamda Türkiye’de yayım ve danışmanlık hizmetleri Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde gerçekleştirilmekte dolayısıyla kamu yayımı uygulanmaktadır. Bakanlık tarafından yapılan faaliyetler yayım faaliyeti olarak adlandırılmakta ve bu işi yapan kişi de tarım yayımcısı olmaktadır. Tarım danışmanı ise; sivil toplum örgütlerinde, ziraat odalarında ve tarımsal danışmanlık şirketlerinde istihdam edilen veya tarımsal danışmanlık hizmetini yürütmek üzere kendi nam ve hesabına çalışan ve yönetmelikle belirtilen hükümlere göre sertifikalandırılmış kişi olarak tanımlanmaktadır (Resmi Gazete, 2006). Dolayısıyla Türkiye’de sertifikalı tarım danışmanlığı yapılmakta ve tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetleri 2009 yılından itibaren desteklenmektedir.

Türkiye’de 2019 yılı itibariyle toplam 14118 tarım danışmanı bulunduğu bilinmektedir. Bunun 175’i teknisyen, 2794’ü tekniker, 10891’i tarım danışmanı ve 258’i uzman tarım danışmanından oluşmaktadır. 11 149 kişi veteriner hekim ve mühendis unvanına sahiptir. Serbest çalışan 945 tarım danışmanından 282’si Karadeniz Bölgesinde (Ordu, Samsun, Giresun) bulunmaktadır. Karadeniz bölgesinden sonra en fazla tarım danışmanı bulunan diğer bölgeler Güneydoğu (206 kişi) ve Doğu Anadolu (142 kişi) bölgeleridir (Anonim, 2020).

Tarımın yoğun olarak yapıldığı, birçok farklı ürünün üretildiği ve üretilmesinin mümkün olduğu Türkiye’de daha fazla tarım danışmanı ve yayımcının istihdam edilmesi dolayısıyla insan kaynağının geliştirilmesine katkı sağlanması gerektiği aşikârdır. İnsan kaynağının eğitilmesi ve geliştirilmesinin tarımsal yayımın etkinliğini ve verimliliğini arttırdığı bilinmektedir (Madı, 2018). Bu gelişme tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetini gerçekleştiren kişi ve kurumlar ile birlikte çiftçinin de gelişmesine katkı sağlayacak ve bu katkı tarımın modernleşmesine aynı zamanda üretimin verimli olmasına destek olacaktır. Sürekli değişen ve gelişen teknolojinin tüm sektörlerde kullanılması söz konusu iken tarım sektörünün de bu değişim ve gelişime ayak uydurması zorunlu hale gelmektedir. Bu da ancak üreticiye güncel ve doğru bilgiyi en etkili yayım yöntemlerini kullanarak doğru zamanda ve en uygun şekilde iletecek olan kişi ve kuruluşlar ile ilgilidir. Üreticinin sorununu çözerek ona yardımcı olacak personelin de sorunlarının çözülmesi işlerini zevkle yapabilmeleri ya da iş memnuniyetlerinin sağlanması açısından önemlidir.

Tarımsal yayım, tarım sektörüne müdahalede önemli politik araçlardan biridir (Kızılaslan ve Erdemir, 2013). Tarımsal yayımı en iyi şekilde gerçekleştirmek ise tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetini gerçekleştiren kişi ve kurumların görevidir. Tarım danışmanlarının ve yayımcıların çiftçi, üniversite, bakanlık ve araştırma enstitüleri ile birlikte sağlıklı bir şekilde iletişim kurması ve koordineli çalışması tarımsal yayım faaliyetlerinin başarılı bir şekilde gerçekleştirilebilmesinin ön koşuludur. Tarım danışmanlarının bu anlamda desteklenmeleri özellikle çiftçi ile olan bağına güçlendirmek açısından önem arz etmektedir. Çiftçilerin tarım danışmanlarına yönelttikleri sorulara cevap alamaması bazı durumlarda güven kaybına neden olabilmektedir. Tarım danışmanları açısından bakıldığında ise yayım faaliyetlerini gerçekleştirme konusunda mesleki konuda yetersiz hissetme durumu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla sahada çiftçilerin problemlerini çözmesine yardımcı olan/olmak için çalışan ve

yayım faaliyetlerinde önemli rol oynayan tarım danışmanlarının ve yayımcıların kendilerini sadece mezun olduğu alanda değil her konuda geliştirmeleri gerekmektedir.

Bu araştırma konusu ile ilgili Türkiye’de yapılan araştırmalar incelendiğinde tarım danışmanlarını ve yayım elemanlarını ele alan çok sayıda araştırma olduğu görülmektedir (Çakmak, 2010; Özçatalbaş, Boz, Bostan Budak, Karaturhan ve Demiryürek, 2010; Özçatalbaş Bostan Budak, Boz ve Karaturhan, 2010; Sever, 2013; Tunalıoğlu ve Çınar, 2013; Kızılaslan ve Erdemir, 2013; Boyacı ve Yıldız, 2015; Halike, 2016; Eksilmez, 2016; Durmuş, 2018; Cengiz, 2018; Kaynakçı, 2020; Kaynakçı ve Boz, 2020). Çakmak (2010), TARGEL projesi kapsamında tarım danışmanlığı sistemini incelemiş ve tarım danışmanlarının araç sıkıntısı nedeniyle görevi dâhilindeki köylere gidemediğini bu nedenle sadece bulunduğu köye yayım hizmeti verebildiğini ortaya koymuştur. Sever (2013), Kahramanmaraş ilinde yapmış olduğu çalışmada tarım yayımcısı ve danışmanlarının iş memnuniyeti ve kaliteli hizmet vermesini etkileyen faktörleri ortaya koymuştur. Çalışmanın sonucunda genel anlamda tarım danışmanlarının ve yayımcıların yaptıkları işle ilgili bir memnuniyetsizliklerinin olduğu tespit edilmiştir. Kızılaslan ve Erdemir (2013) ise tarım danışmanlarının tarımsal yayım ve danışmanlık sistemindeki rolleri ve sisteme bakış açılarını incelemiştir. Bu çalışmaya göre; üreticilerin bilgi kaynağı olarak diğer çiftçileri kullanması ve danışmanlara güvenmemeleri, tarım danışmanlarının danışmanlık hizmetinin karşılığı olan ücreti almadığını düşünmesi danışmanlık hizmetlerini yürütürken karşılaştıkları sorunlar olarak görülmektedir. Özçatalbaş ve diğerleri (2010), GAP Bölgesi ve Antalya ilinde yapmış oldukları araştırmada tarım danışmanı sertifikası kursuna katılan kursiyerlerine ihtiyaç duydukları konuları sormuşlar ve her iki bölgede de mesleki ve teknik bilgiye duyulan ihtiyacın yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Araştırmada tarım danışmanları için eğitim programlarının önemli ve sürdürülebilir olmasının önemi vurgulanmıştır. Kaynakçı (2020); ücret yetersizliği, ulaşım araçlarının kullanılması, maaş ödemeleri ile ilgili

ve yeterli finansmanın olmaması gibi sorunların tarım danışmanlarının iş memnuniyetini olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Literatürden de görüldüğü üzere yapılan çalışmaların çoğunluğu tarım danışmanlarının sorunlarını ortaya koymuştur. Bu araştırmada diğerlerinden farklı olarak tarım danışmanlarının faaliyet gösterdikleri alanda kendilerini daha iyi geliştirebilmeleri, hizmet kalitelerini arttırılabilmeleri, kendilerini mesleki olarak yeterli hissedebilmeleri ve çiftçilere daha faydalı olabilmeleri için çiftçiler tarafından kendilerine danışılan konuların-sorunların en çok tercih edilen kombinasyonlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç için çiftçilerin danışmanlara en çok sordukları soruların neler olduğu ortaya koyulmuştur. Sorunların belirlenmesi ve sonuçların yaygınlaştırılması ile bu bölgede çalışan tarım danışmanlarının karşılaşılan sorunlar hakkında farkındalıklarının artacağı dolayısıyla çiftçi-danışman güven bağının kurulabilmesinin mümkün olacağı düşünülmektedir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Verilerin toplanmasında ve örneklemede kullanılan yöntem

Samsun Tarım ve Orman Müdürlüğü’nden alınan bilgilere göre, 2019 yılında Samsun ilinde toplam 54 tarım danışmanının görev yaptığı belirlenmiştir. Araştırmada tam sayım yöntemi kullanılmıştır. Ancak 3 kişiden çeşitli sebeplerden dolayı yanıt alınamadığı için anket yapılamamıştır. Bu nedenle araştırmada toplam 51 kişi ile görüşülerek anketler tamamlanmıştır. Tarım danışmanları için hazırlanan anket; danışmanların sosyal ve ekonomik özelliklerini belirlemeye yönelik kapalı ve açık uçlu sorular ve sorunlarının belirlenmesine yönelik hazırlanan ölçekler olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Anket, daha önce konu ile ilgili yapılmış araştırmalardan yararlanılarak ve uzman görüşleri alınarak hazırlanmıştır. Araştırma alanında tarım danışmanlarına en çok sorulabilecek sorular önceki çalışmalarda alınan notlara ve ikili görüşmelerden elde edilen bilgilere içerik analizi yapılarak listelenmiştir.

Verilerin analizinde kullanılan yöntem

Bu çalışmada tarım danışmanlarına ait sosyo demografik özellikler tanımlayıcı istatistiksel yöntemlerle (frekans, yüzde, ortalama, standart sapma, minimum, maksimum) elde edilmiştir. Tarım danışmanlarına en çok sorulan soruları ve sıklıklarını belirlemek için TURF (Total Unduplicated Reach and Frequency - Toplam Tekrarlanmamış Erişim ve Sıklık) analizi kullanılmıştır (Serra, 2010; Saller, Hofmann-Kiefer, Saller, Zwissler ve von Dossow, 2021). Tanımlayıcı istatistikler ve TURF analizi SPSS 21 paket programı ile yapılmıştır.

TURF analizi, kuruluşların bir ürün, özellik veya mesaj kombinasyonu için bir pazardaki çekiciliği ve satın alma istekliliğini (yani erişimi) ölçmeye yardımcı olan bir araştırma tekniğidir (Qualtrics, 2022). Ayrıca bir ürün ve hizmet kombinasyonu için pazar araştırması potansiyelinin değerlendirilmesini sağlayan bir yöntemdir (QuestionPro, 2022). TURF analizinin Conjoint analizine benzeyen özellikle pazarlama alanında kullanılan frekanslara dayalı bir yöntem olduğu bildirilmektedir (Serra, 2010; Arıcıgil Çılan, 2022). TURF, bağlantı kurulabilecek ve çeşitli dizilimlerle hitap edilebilecek kişi sayısını en üst düzeye çıkarma konusunda fikir verir (Qualtrics, 2022). Özel olarak genel ürünün maksimum seviyeye ulaşmasını sağlayacak ürün çeşitleri kombinasyonunun seçilmesini içerir (Serra, 2013). Yani en yüksek talep kombinasyonlarını otomatik olarak bulmaya yardımcı olabilen bir analiz yöntemidir (Conjointly, 2022). Aynı zamanda mümkün olduğunca çok sayıda katılımcıya ulaşacak olası bir ürün sayısından sabit bir sayıda ögenin kombinasyonlarını belirleyebilmektedir (Ennis, Fayle ve Ennis, 2012).

TURF analizi aynı kişinin aynı anda farklı seçenekleri seçmesine izin veren bir yöntem olup sorular sadece ürün seçimi, evet-hayır ya da çoktan seçmeli (1-5) olabilir (Kreiger ve Green, 2000).

Bu çalışmada tarım danışmanlarına kendilerine en çok sorulan soruların seçilmesi istenmiş ve soru sorulmuyorsa hayır (0) soruluyorsa evet (1)

şeklinde kodlanmıştır. Analiz aşamasında en iyi kombinasyonun belirlenebilmesi içinde evet cevabı aranan ifade olarak seçilmiştir. Çalışmada toplam 26 madde incelenmiştir. Kombinasyonu oluşturan soruları ayrı ayrı belirtenlerin oranının %100'e ulaşması için bütün maddeler incelenmiş ancak 67 108 862 döngü ile 25 maddenin %98.7'lik bir orana ulaştığı belirlenmiştir. Bu nedenle kombinasyonu oluşturan soruları ayrı ayrı belirtenlerin oranının %60'ı geçtiği noktadan sonra diğer maddelerin eklenmesine gerek duyulmamıştır. Sonuçlar 10972245'lik bir döngü ile ilk 3 sıradaki en iyi sonuçlar dikkate alınarak elde edilmiş ve 1. sıradaki kombinasyon sonuçları verilmiştir.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Anket yapılan tarım danışmanlarının sosyo demografik özelliklerine ait bulgular Tablo 1'de verilmiştir.

Tabloya göre anket yapılan tarım danışmanlarının 23-50 yaş aralığında ve ortalama 34.0 yaşında oldukları tespit edilmiştir. TR90 Bölgesinde (Artvin, Rize, Trabzon, Gümüşhane, Giresun, Ordu) yapılan bir araştırmada tarım danışmanlarının %59.9 oranında 20-30 yaş aralığında olduğu belirlenmiştir (Eksilmez, 2016). Boyacı ve Yıldız (2015)'in Türkiye genelinde yapmış oldukları araştırmada ise bu araştırmanın sonucuna benzer şekilde yaş ortalamasını 36.4 olarak buldukları görülmektedir. Araştırmada ele alınan tarım danışmanlarının %51.0'inin erkek ve %49.0'unun ise kadın olduğu görülmektedir. Daha önce yapılan araştırmalarda erkek tarım danışmanı sayısının kadın tarım danışmanı sayısından fazla olduğu tespit edilmiştir (Gökçe, 2004; Çakmak, 2010; Sever, 2013; Kızılaslan ve Erdemir, 2013; Boyacı ve Yıldız, 2015; Kaynakçı, 2020). TR90 Bölgesinde yapılan araştırmada ise diğer araştırmalardan farklı olarak kadın tarım danışmanı sayısının (%56.9) erkek tarım danışmanı sayısından (%43.1) fazla olduğu belirlenmiştir (Eksilmez, 2016). Tablo 1'de yer alan tarım danışmanlarının medeni durumları incelendiğinde çoğunlukla (%68.6) evli oldukları görülmektedir. Araştırmanın bu sonucu diğer araştırmalar ile benzerlik göstermektedir (Sever, 2013; Boyacı ve Yıldız, 2015; Kaynakçı, 2020).

Tablo 1. Tarım danışmanlarına ait bilgiler

Değişkenler	Ortalama		Std Sapma	Minimum	Maksimum
Yaş	34.17		7.40	23	50
Hizmet Verilen Çiftçi Sayısı	65		25	50	220
Hizmet Verilen Köy Sayısı	9		7	2	47
Cinsiyet	n	%	Medeni Durum	n	%
Erkek	26	51.0	Evli	35	68.6
Kadın	25	49.0	Bekâr	16	31.4
Eğitim Durumu	n	%	Alınan Eğitimin Yeterlilik Durumu	n	%
Ön lisans	12	23.5	Yeterli	16	31.4
Lisans	30	58.8	Kısmen Yeterli	25	49.0
Yüksek Lisans	8	15.7	Yetersiz	10	19.6
Başka İş Tecrübesi Durumu			Danışmanın İşinden Memnun Olma Durumu		
Evet	38	74.5	Evet	16	31.4
Hayır	13	25.5	Kısmen	27	52.9
			Hayır	8	15.7
Bölgeyi Tanıma Durumu			Bireysel Yöntemleri Kullanma Durumu		
Evet	48	94.1	Hayır	0	0
Kısmen	3	5.9	Evet	51	100
Grup Yöntemleri Kullanma Durumu			Kitle Yöntemleri Kullanma Durumu		
Hayır	12	23.5	Hayır	35	68.6
Evet	39	76.5	Evet	16	31.4

Bu sonuçlara bakılarak ülkenin farklı bölgelerinde çalışan tarım danışmanlarının genç, evli ve çoğunlukla erkek olduğu söylenebilir.

Eğitim durumları incelendiğinde; %58.8'inin lisans, %23.5'inin ön lisans, %15.7'sinin yüksek lisans mezunu olduğu bir tarım danışmanının ise tarım meslek lisesi mezunu olduğu belirlenmiştir. Tarım danışmanlarını ele alan araştırmalarda eğitim durumlarının bazı bölgelerde çoğunlukla ön lisans bazı bölgelerde ise çoğunlukla lisans olması bölgede yoğunlukla yapılan tarımsal faaliyete göre farklılık göstermektedir. Fındık, çay ve tütün tarımının yoğun olduğu bölgelerde yaşayan danışmanların özellikle eksperlik bölümü mezunu olmaları bu duruma örnek gösterilebilmektedir. Araştırmada ele alınan tarım danışmanlarının %74.5'inin başka iş tecrübesi bulunmaktadır (Tablo 1). Ziraat mühendisi adaylarının mezun olduktan sonra atanana kadar farklı işlerde çalışmaları ve çalışma konusunda deneyim sahibi olmaları çiftçileri ziyaret etme konusunda önemlidir (Eksilmez, 2016).

Tarım danışmanlarına okulda meslekleri ile ilgili aldıkları eğitimin yeterlilik durumları sorulduğunda %19.6'sının yetersiz, %49.0'unun kısmen yeterli ve %31.4'ünün yeterli cevabı verdikleri Tablo 1'de görülmektedir. Okullarda

verilen eğitimin çoğunlukla teorik veriliyor olması ve mezun olduktan sonra iş hayatında farklı uygulamaların ortaya çıkması, yenilikleri takip etmeyen danışmanların okul bilgilerinin yetersiz kalmasına ve dolayısıyla işlerini yaparken kendilerini yetersiz hissetmelerine neden olabilmektedir. Nitekim araştırmada ele alınan tarım danışmanlarına mesleklerini yaparken harcadıkları emeğin karşılığını alabilme durumu yani işlerinden memnun olma durumları sorulmuştur ve buna göre danışmanların %31.4'ünün danışmanlık mesleğini yaparken memnun olduğu, %52.9'unun kısmen memnun olduğu ve %15.7'sinin ise kendilerini memnun hissetmedikleri diğer bir ifade ile başarılı olduklarını nitelik ve nicelik yönünden hissedemedikleri belirlenmiştir.

Araştırmada ele alınan tarım danışmanları ortalama 9 farklı köyde 65 çiftçiye hizmet vermektedir ve büyük çoğunluğu (%94.1) danışmanlık yaptıkları bölgeyi tanıdıklarını ifade etmiştir. Bununla birlikte az da olsa (%5.9) danışmanlık yapılan bölgeyi tanımayan danışmanların olduğu da dikkat çekmektedir. Tarım danışmanlarının iş deneyimlerinin fazla olması ve memleketlerinde danışmanlık görevlerini yapıyor olmaları bölgeyi yakından tanımlarını sağlayabilmektedir. Fakat özellikle

tarım yayımcılarının mezun olduktan sonra eğitim aldıkları bölgeden farklı bir bölgeye atamalarının yapılmasının bu konuda olumsuz bir sonuç doğurabileceği düşünülmektedir. Eğitim dönemi boyunca bölgede yoğun olarak üretimi yapılan ürünler hakkında bilgi sahibi olan yayımcılar ve danışmanlar farklı bir bölgeye gittiklerinde o bölgenin tarımsal ürünlerine ve uygulamalarına aşina olmakta zorlanabilmektedir.

Bireysel yayım yöntemleri yayım çalışmaları sırasında en fazla kullanılan ve en eski yöntemlerden birisidir ve karşılıklı görüşmeler sayesinde çiftçi-danışman arasındaki anlaşmazlıkların giderilmesi mümkün olmaktadır (Demiryürek, 2015). Nitekim bu araştırmada da tarım danışmanlarının hepsi çiftçilere bilgi aktarmada işletme ziyareti ve büroda bireysel görüşme gibi bireysel yayım yöntemlerini kullandıklarını ifade etmişlerdir. Aynı zamanda araştırmada grup ve kitle yayım yöntemlerini tercih eden danışmanların olduğu görülmekle birlikte danışmanların %76.5'inin grup (diğer çiftçiler ile birlikte ofis görüşmesi) %31.4'ünün ise kitle yöntemlerini (tarımla ilgili TV kanallarına yönlendirme) kullandıkları belirlenmiştir (Tablo 1). Araştırmada tarım danışmanlarının beceri kazanma ve tutum değişikliği açısından önemli iki yayım yöntemini de çoğunlukla kullandığı görülmektedir. Tokat ilinde yapılan araştırmada da benzer şekilde danışmanların en fazla kullandıkları yayım yöntemleri büro ziyaretleri ve cep telefonu görüşmeleri gibi bireysel yayım yöntemleri olarak belirlenmiştir (Kızılaslan ve Erdemir, 2013).

Tablo 2'de Samsun ilinde görev yapan tarım danışmanlarına çiftçiler tarafından sorulan soruların dağılımları yer almaktadır. Tablodan da görüldüğü üzere; bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele, hasat-harman işlemleri, gübreleme, ekim-dikim faaliyetleri, budama, kredi/hibe durumları ve iyi tarım uygulamaları Samsun ilinde tarım danışmanlarına en fazla sorulan konular arasında yer almaktadır. Türkiye'de Samsun ili, gerek iklimi gerekse verimli ovalara sahip olması nedeniyle sebze ve meyve üretiminde önemli sıralamalara sahiptir. Samsun ilinde 2020 yılında, yaklaşık 234.5 bin da alanda 757.5 bin ton sebze

üretimi gerçekleştirilmiştir (TÜİK, 2021). Samsun ilinin sebze üretimine ürünler ve yıllar itibarıyla bakıldığında 1. ve 6. sıralarda yer aldığı dolayısıyla ilk sıralardaki yerini koruduğu görülmektedir (Anonim, 2022). Meyve üretiminde ise sıralamalar ürünlere göre farklılıklar göstermektedir. Özellikle fındık, kivi, kıvılcık ve böğürtlen üretiminde Samsun ili Türkiye'de ilk sıralamalara sahiptir (Anonim, 2022). Dolayısıyla yoğun olarak üretim yapılan bir bölgede, sebze ve meyve üretim faaliyetinde bulunan üreticilerin problemlerinin olması beklenen bir sonuçtur. Bundan dolayı bu durumu yansıtmaları bakımından analiz sonuçlarının güvenilir nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Tarım danışmanlarına en çok sorulan sorular kadar sorulmayan sorularda üzerinde düşünülmesi gereken konulardır. Hem sosyal hem de ekonomik açıdan çiftçilere fayda sağlayabilen örgütlenme (Karlı, Gül ve Kadakoğlu, 2018; Everest, Yavaş, Tatar, Acar ve Çakar, 2019), proje hazırlama ve tarım sigortaları (Güngör, 2006) konularında çiftçilerin daha fazla istekli olması istenilen bir durumdur. Fakat Tablo 2'de de görüldüğü üzere; bölgede örgütlenme, proje hazırlama, hayvancılık, hayvan hastalık ve zararlıları ile mücadele, tarım sigortaları, organik tarım ve üretim planlaması az sayıda çiftçinin bilgi almak istediği konular arasında yer almaktadır. Bu tür tarımsal faaliyetler için bölgede önemli potansiyel olmasına karşın çiftçilerin genel olarak ilgisini çekmediği, bilgi ihtiyacı duymadığı ya da başka kaynaklardan bilgi ihtiyacını karşıladığı görülmektedir. Daha önce yaşanan olumsuz tecrübeler, memnuniyet durumu, ana işletme faaliyetinin olmaması vb. gibi konuların da üreticilerin bilgi kaynağını etkileyebilecek önemli nedenler olabileceği düşünülmektedir.

Tablo 3'de TURF analizi sonuçları yer almaktadır. Bu çalışmada kullanılan yöntem spesifik olarak çiftçinin en çok ihtiyaç duyduğu bilgi/konu kombinasyonunun belirlenmesini sağlamaktadır. Buna göre 51 tarım danışmanının verdiği cevaplara göre tarım danışmanlarına en çok sorulan soruların en iyi erişim ve frekansı belirlenmiştir.

Tablo 2. Tarım danışmanlarına sorulan soruların dağılımları

Konular	Kod	Hayır		Evet	
		n	%	n	%
Bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele	S1	10	19.6	41	80.4
Hayvan hastalık ve zararlıları ile mücadele	S2	41	80.4	10	19.6
Sulama	S3	37	72.5	14	27.5
Hasat-Harman	S4	22	43.1	29	56.9
Tohumluk/Fide/Fidan seçimi	S5	31	60.8	20	39.2
Gübreleme	S6	11	21.6	40	78.4
Ekim-Dikim	S7	22	43.1	29	56.9
Pazarlama	S8	33	64.7	18	35.3
Ürün deseni	S9	40	78.4	11	21.6
Bitkisel ürünlerin yetiştiriciliği	S10	33	64.7	18	35.1
Bitkisel Ürünlerin Değerlendirilmesi Teknikleri	S11	37	72.5	14	27.5
Silaj yapımı	S12	45	88.2	6	11.8
Süt sığırcılığı	S13	44	86.3	7	13.7
Besi sığırcılığı	S14	44	86.3	7	13.7
Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği	S15	45	88.2	6	11.8
Hayvansal ürünleri değerlendirme teknikleri	S16	44	86.3	7	13.7
Üretim planlaması	S17	40	78.4	11	21.6
Organik tarım	S18	35	68.6	16	31.4
İyi tarım uygulamaları	S19	24	47.1	27	52.9
Tarımsal mekanizasyon	S20	36	70.6	15	29.4
Tarım sigortası	S21	39	76.5	12	23.5
Kooperatifçilik/ Örgütlenme	S22	39	76.5	12	23.5
Kredi/Hibe	S23	28	54.9	23	45.1
Proje hazırlama	S24	40	78.4	11	21.6
Budama	S25	24	47.1	27	52.9
Aşılama	S26	37	72.5	14	27.5

Tablo 3. Toplam Yinelenmemiş Erişim ve Sıklık (TURF) Analizi Sonuçları

Kombinasyonlar	Ulaşılan Grup	Ulaşılan Danışman Sayısı	Toplam Danışman içerisinde ulaşılan danışman oranı (%)	Kombinasyonu oluşturan soruları ayrı ayrı belirtenlerin toplamı (f)	Kombinasyonu oluşturan soruları ayrı ayrı belirtenlerin oranı (%) (f)
S1	1	41	80.4	41	9.2
S1 S23	2	47	92.2	64	14.4
S1 S18 S8	3	50	98.0	75	16.9
S1 S19 S6 S8	4	50	98.0	126	28.3
S1 S19 S4 S6 S8	5	50	98.0	155	34.8
S1 S19 S4 S6 S7 S8	6	50	98.0	184	41.3
S1 S19 S25 S4 S6 S7 S8	7	50	98.0	211	47.4
S1 S19 S23 S25 S4 S6 S7 S8	8	50	98.0	234	52.6
S1 S19 S23 S25 S4 S5 S6 S7 S8	9	50	98.0	254	57.1
S1 S10 S19 S23 S25 S4 S5 S6 S7 S8	10	50	98.0	272	61.1

Tarım danışmanlarına sorulan bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele (S1) konusu en iyi erişim olarak TURF algoritması tarafından eklenmiştir. Bu konuyla birlikte kredi/hibe (S23) konusu için de 51 tarım danışmanından 47'sine erişim

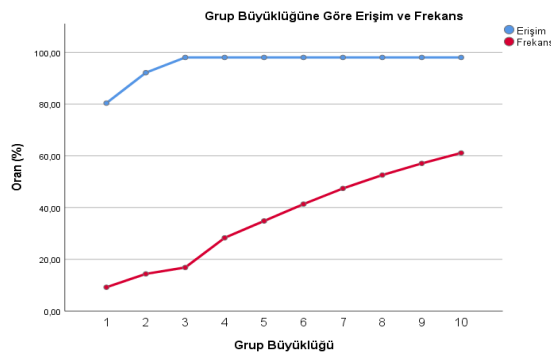
sağlandığı görülmektedir ve bu iki konu en çok sorulan soruların %92.2'sini temsil etmektedir. Araştırmada Tablo 2'de verilen 26 madde incelenmiş ve kombinasyonu oluşturan soruları ayrı ayrı belirtenlerin oranının %60'ı geçtiği

noktadan sonra diğer maddelerin eklenmesine gerek duyulmamıştır. Bu nedenle Samsun ilinde bulunan 51 tarım danışmanından 50'sine yani %98 temsil ile en çok sorulan konular 10 grupta yer almakta ve 10 konudan oluştuğu belirlenmiştir.

Bitki hastalık ve zararlılar ile mücadele, bitkisel ürünlerin yetiştiriciliği, iyi tarım uygulamaları, kredi/hibe, budama, hasat-harman, tohumluk/fide/fidan seçimi, gübreleme, ekim-dikim, pazarlama en çok sorulan soru kombinasyonunun içinde yer alan konulardır. Genel olarak bilgi ihtiyacının karşılanması konusunda ilaç bayileri birçok bölgede ön plana çıkabilmektedir. Üreticilerin özellikle bitki hastalık ve zararlılar konusunda ihtiyaç duydukları konuları çoğunlukla ilaç bayilerine danıştıkları veya onların önerileri doğrultusunda bitki koruma ürünlerine yöneldikleri daha önce yapılan araştırmalarda tespit edilmiştir (Karaturhan, Boyacı ve Yaşarakıncı, 2005; Kızılaslan ve Somak, 2013; Abacı, 2018). Bu araştırmada ise diğer araştırmalardan farklı olarak bitki hastalık ve zararlılar konusunda ihtiyaç duyulan bilgiler daha sıklıkla tarım danışmanına yöneltilmektedir (Tablo 2 - 3). Dolayısıyla araştırmadan, Samsun ilinde üreticilerin bitkisel üretim faaliyetlerinde tarım danışmanının bilgisine güvendiği sonucu çıkarılabilmektedir.

Grafik 1, Tablo 3'de yer alan kombinasyonu oluşturan soruları ayrı ayrı belirtenlerin oranı (kırmızı renk) ile toplam tarım danışmanları içerisinde ulaşılan tarım danışmanlarının oranının (mavi renk) grafiksel gösterimidir.

Grafik 1. Toplam yinelenmemiş erişim ve sıklık (TURF) analizi dağılımı

Analize dâhil edilen soru sayısı arttıkça kombinasyonu oluşturan soruları ayrı ayrı belirtenlerin oranı giderek artmaktadır. Ancak bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele, iyi tarım uygulamaları, gübreleme, pazarlama kombinasyonuna diğer konular eklense bile toplam tarım danışmanları içerisinde ulaşılan tarım danışmanlarının oranında herhangi bir değişim gözlenmemiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarımsal yayım faaliyetlerinin istenilen seviyede etkin ve faydalı olabilmesi için çiftçi-danışman/yayımçı güven bağının kurulmuş olması gerekmektedir. Bu güven bağının oluşması tarım danışmanı açısından oldukça önemlidir. Danışmanların fikirlerine ve sorulara verdikleri cevaba güvenen çiftçilerin yayım faaliyetlerine katılım isteği başka bir deyişle uygulamalarda profesyonel bir destek alma ihtiyacı artacaktır. Dolayısıyla tarım danışmanlarının mesleki anlamda kendilerini geliştirebilmeleri ve çalıştıkları bölgeyi tanımaları gelebilecek soru ve problemlere karşı hazırlıklı olmalarını sağlayacaktır. Bu noktadan hareketle araştırmada Samsun ilinde görev yapan tarım danışmanlarına en çok danışılan konuların belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu konuların belirlenmesinin bölgeye yeni gelen tarım danışmanları için bir farkındalık kazandıracığı düşünülmektedir. Aynı zamanda Samsun ilinde tarım danışmanları ile çalışan çiftçilerin çoğunlukla bilgi sahibi olmak istediği ya da daha az bilgi ihtiyacı hissettiği konuların belirlenmesi göz ardı edilen fakat bölgede tarım sektörü açısından önemli ve geliştirilmesi gereken uygulamalar konusunda konu ile ilgili aktörleri harekete geçirecektir. Bu araştırmadan hareketle, konu ile ilgilenen araştırmacılar tarafından farklı bölgelerde çiftçilerin danışmanlık ve yayım hizmeti almak istediği konuların belirlenmesi danışmanların ve yayım elemanlarının uygun yayım programları hazırlamaları açısından faydalı olacaktır.

Araştırmada yapılan analiz sonucunda, çiftçiler tarafından az bilgi ihtiyacı duyulan ve tarım danışmanlarına daha az sorulan konuların

çiftçilerin zaten yeterli bilgisi olduğundan değil daha az çiftçi tarafından yapıldığından ve yapılması için herhangi bir teşvik unsurunun olmadığından sorulduğu bilgisi elde edilmiştir. Dolayısıyla danışmanlara daha az sorulan fakat önemli olduğu düşünülen proje hazırlama, örgütlenme, üretim planlaması ve organik tarım konularında çiftçilerin problemlerine, ihtiyaçlarına ve kaynaklarına göre belirlenen aynı zamanda anında soru sorabilecekleri gösteriler, bireysel görüşmeler vb. gibi daha çok katılımcı yaklaşımlarının uygulandığı eğitim çalışmaları yapılması gerektiği düşünülmektedir. Samsun ilinin 14 farklı ilçesinde, farklı ürünlere (fındık, bal, kırmızı et, elma, süt, sebze ürünleri vb.) ve uygulamalara (organik tarım ve iyi tarım uygulamaları) yönelik birlikler ve kooperatifler bulunmaktadır. Dolayısıyla örgütlenme düzeyi Samsun ilinde yüksektir. Ancak çiftçilerin bu konuyla ilgili bilgiye başvurmamaları ya da daha az başvurmaları; örgütlenmenin tanımının, kurallarının, olması gereken koşullarının bilindiği anlamına gelmemektedir. Nitekim örgütlenme konusunda yaşanan memnuniyetsizlik, üreticilerin örgütlenmeye bakış açıları ve diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında Türkiye'nin istenilen düzeye ve bakış açısına erişememiş olması bu durumu doğrulamaktadır (Can ve Sakarya, 2012; Ertan ve Kaya, 2012; Everest, Yavaş, Tatar, Çakar ve Acar, 2019). İnsan ve hayvan sağlığının korunması aynı zamanda ekolojik dengeyi sağlaması ve bu dengeyi sürdürülebilir kılması açısından son derece önemli bir uygulama olan organik tarım konusunda da çiftçilerin tarım danışmanlarına daha az danıştıkları yapılan analiz sonucunda bulunmuştur (Tablo 2). Bu konuda desteklemelerin artırılması, başarılı uygulamaların yerinde ziyaret edilmesi ve tarım danışmanlarının uygun olan çiftçilerin organik tarımı yapabilmesi ve yapmak istemesi için daha fazla çaba göstermesi gerekmektedir. Bakanlığın ise bu konuda tarım danışmanlarını desteklemesi gerektiği de aşikârdır. Analiz sonucuna göre üretim planlaması da çiftçiler tarafından daha az bilgi ihtiyacı hissedilen konular arasında yer

almaktadır. Ancak genel olarak Türkiye'de bu konunun eksik bilindiği ya da bilinmesine rağmen kâr edeceğini düşünerek ve risk almayarak olması gereken üretim desenine karar vermeyen çiftçilerin olduğu bilinmektedir (Abacı, 2018). Durum böyle olduğunda çiftçiler birbirlerine zarar verebilecek (örneğin: dane mısır ve domates, çeltik ve domates) ürünleri yakın yerlerde ürettiklerinde hastalık ve zararlılar ürün kayıplarına neden olabilmektedir. İşçi maliyetleri, girdi maliyetleri, arazi kirası gibi maliyetlerde eklenince çiftçilerin zararı artabilmektedir. Aynı zamanda ülke genelinde çok üretilen ya da az üretilen ürünler hakkında bilgi sahibi olamama eş deyişle kayıt altına alınmayan üretim yanlış planlama yapmaya etki etmekte çiftçileri pazarlama konusunda sıkıntıya düşürmektedir. Dolayısıyla yılın farklı zamanları bölgede ağırlıklı olarak üretilen ürünler ve bu ürünlere uygulanan tarımsal faaliyetler hakkında eğitim ve farkındalık çalışmaları yapılması çiftçilerin uğrayacağı zararı minimum düzeye getirecektir.

Analiz sonucuna göre, araştırma alanındaki çiftçilerin tarım danışmanlarına sormak için daha az bilgi ihtiyacı hissettiği diğer konu proje hazırlamadır. Tarımsal konularda proje hazırlamanın önemi çok büyüktür. Çiftçiler proje ile sermaye konusunda, girdi temininde ve alet ekipman alımında kolaylık yaşamaktadırlar. Fakat her tarımsal faaliyet için hazırlanacak proje farklıdır ve bir uzmandan destek alınarak yazılması gereklidir. Bu nedenle çiftçiler proje desteği veren kurum ve kuruluşlar hakkında ve proje yazma konusunda tarım danışmanları tarafından teşvik edilmelidirler.

Sonuç olarak tarım sektörünün geliştirilmesi ve sektörün en temel yapıtaşı çiftçilerin yaşam standartlarının artırılması ve çiftçilik mesleğini severek yapmaları için sektörün içerisindeki tüm uygulamalar son derece önemlidir. Dolayısıyla tarım sektörünü geliştirecek fakat çiftçiler tarafından yapılmayan tüm uygulamaların önceden tespit edilmesi, bu tespiti yönelik önlemlerin, önerilerin ve uygulamaların yapılması gerekmektedir.

Bu çalışmada kullanılan yöntem, spesifik olarak çiftçinin en çok ihtiyaç duyduğu bilgi/konu kombinasyonunun belirlenmesini sağlamaktadır. Elde edilen sonuçlar, tarım danışmanlarının en fazla sayıda çiftçiye ulaşabilmesini ve dolayısıyla çok sayıda çiftçinin probleminin çözülebilmesini sağlayacak konuların belirlenmesine yardımcı olacaktır. Aynı zamanda bölgede çalışan tarım danışmanlarının kendini özellikle belirlenen konularda geliştirmelerine bağlı olarak başarılı olabilmelerine katkı sağlayacaktır ve yayım programlarının çiftçinin ihtiyacına göre hazırlanabilmesi mümkün olabilecektir. Tarım danışmanları ve çiftçiler ile Türkiye genelinde bu tür çalışmaların yapılması tarım danışmanlarına sorulan soruların/konuların belirlenmesini veya çiftçilerin en çok ihtiyaç duyacağı bilgileri sağlarken, danışmanların kendilerini özellikle en çok danışılan konularda yetiştirmeleri sağlanarak danışman-çiftçi ilişkilerinde güvenin artacağı ve çiftçilerinde bilgi ihtiyaçlarının karşılanacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Abacı, N.İ. (2018). Çiftçilerin üretim desenine karar verme süreci: Samsun ili Bafra ilçesi sebze yetiştiricileri Örneği. Doktora Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Samsun.

Anonim, (2022). Samsun İli Tarımsal Üretim Eylem Planı 2022-2026. Samsun İl Tarım ve Orman Müdürlüğü Koordinasyon ve Tarımsal Veriler Şubesi, Samsun.

Anonim, 2020. Tarım ve Orman Bakanlığı, Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı, Ankara.

Arıcıgil Çılan, Ç. (2022). TURF Analizi / Dondurma Örneği. Erişim Adresi: <https://www.latentresearch.com/turf-analizi-dondurma-orneği/> Erişim Tarihi: 13.05.2022.

Boyacı, M., Yıldız, Ö. (2015). Türkiye'de farklı kuruluşlardaki yayım elemanlarının iş memnuniyetini etkileyen faktörler. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*. 52(2), 123-130. <https://doi.org/10.20289/euzfd.61400>

Can, M.F., Sakarya, E. (2012). Dünya ve Türkiye'de tarım ve hayvancılık kooperatiflerinin tarihsel gelişimi, iktisadi önemi ve mevcut durumu. *Veteriner Hekimler Derneği Dergisi*. 83(1), 27-36.

Cengiz, N. (2018). Tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin etkililiği üzerine bir araştırma: Antalya ili örneği. Doktora Tezi. Namık Kemal Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Tekirdağ.

Conjointly, 2022. What is TURF Analysis and When to Use It? <https://conjointly.com/blog/turf-analysis/> Erişim Tarihi: 01.09.2022.

Çakmak, E. (2010). Tarımsal yayımı geliştirme projesi kapsamında tarım danışmanlığı sisteminin inceleme ve değerlendirilmesi: Tokat ili örneği. Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Tokat.

Demiryürek, K. (2015). Yayım sözlüğü. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (GTHB), Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü Müdürlüğü (TEPGE).

Durmuş, H. (2018). Manisa ilinde tarımsal yayım ve danışmanlığın değerlendirilmesi üzerine bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Antalya.

Eksilmez, E. (2016). Tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetleri kapsamında tarım danışmanlarının sosyo-ekonomik durumu ve etkinliği: TR90 Bölgesi örneği. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Erzurum.

Ennis, J. M., Fayle, C. M., Ennis, D. M. (2012). eTURF: A competitive TURF algorithm for large datasets. *Food Quality and Preference*. 23(1), 44-48.

Ertan, A., Kaya, M.S. (2012). Çünür sulama kooperatifinde kooperatif-ortak ilişkilerinin analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (16), 117-129.

- Everest, B., Yavaş, A., Tatar, E., Acar, İ., Çakar, F. (2019). Çiftçilerin kooperatifçilik eğitimi alma isteğini etkileyen faktörler: Çanakkale ili örneği. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 34(1), 40-46.
<https://doi.org/10.7161/omuanajas.408742>
- Gökçe, O. (2004). 1000 köye 1000 tarımcı projesi üzerine bir inceleme. *Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi*. (16-18), Tokat.
- Güngör, M. (2006). Türkiye’de tarım sigortası uygulamaları ve devlet destekli tarım sigortası. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi/Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Sigortacılık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Halike, Z. (2016). Çanakkale ilinde tarımsal yayımı geliştirme projesi (TAR-GEL) kapsamında çalışan personelin sosyo-ekonomik memnuniyetlerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Çanakkale.
- Karaturhan, B., Boyacı, M., Yaşarakıncı, N. (2005). Ege bölgesinde entegre mücadelenin yayımında karşılaşılan sorunlar: Örtü altı sebze yetiştiriciliği örneği. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*. 42(2), 155-166.
- Karlı, B., Gül, M., Kadakoğlu, B. (2018). Türkiye’de tarımda üretici örgütlenmesinin önemi ve gelişimi. *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi*. Özel Sayı 1, 318-329.
- Kaynakçı, C. (2020). Güneydoğu Anadolu bölgesinde faaliyet gösteren tarım danışmanlarının iş memnuniyetlerinin tarımsal yayım açısından değerlendirilmesi. Doktora tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Samsun.
- Kaynakçı, C., Boz, İ. (2020). Türkiye’de tarım danışmanlığı modelinin iş ve meslek etiği açısından değerlendirilmesi. *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 7(3), 99-113.
- Kızılaslan, N., Erdemir, S. (2013). Tarım danışmanlarının tarımsal yayım ve danışmanlık sistemindeki rolleri ve sisteme bakış açıları (Tokat ili merkez ilçe araştırması). *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, 6, 67-84.
- Kızılaslan, N., Somak, E. (2013). Tokat ili Erbaa ilçesinde bağcılık işletmelerinde tarımsal ilaç kullanımında üreticilerin bilinç düzeyi. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*. 4, 79-93.
- Kreiger, A.M., Green, P.E. (2000). TURF revisited: Enhancements to total unduplicated reach and frequency analysis. *Marketing Research*. 12(4), 30-36.
- Madı, S., Faraj, S. (2018). Libya’da tarımsal yayımın verimliliği ve etkinliği üzerine eğitimin etkisi. Doktora Tezi. Kastamonu Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Kastamonu.
- Özçatalbaş, O., Bostan Budak, D., Boz, İ., Karaturhan, B. (2010). Türkiye’de tarım danışmanlığı sisteminin geliştirilmesine yönelik önlemler. *Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi*, 11-15 Ocak 2010, Ankara. https://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/caa23f71f963e96_ek.pdf
- Özçatalbaş, O., Boz, İ., Bostan Budak, D., Karaturhan, B., Demiryürek, K. (2010). Türkiye ve GAP bölgesinde tarım danışmanlığı sisteminin sorunları ve geleceği. *IX. Tarım Ekonomisi Kongresi* (22-24), Şanlıurfa.
- Qualtrics, (2022). TURF analysis, <https://www.qualtrics.com/support/conjoint-project/getting-started-conjoints/getting-started-maxdiff/turf-analysis/#WhatisTURFAnalysis>, Erişim Tarihi: 04.11.2022
- QuestionPro, (2022). TURF Analysis with Examples, https://www.questionpro.com/article/turf-analysis.html#TURF_Analysis_Example, Erişim Tarihi: 01.09.2022.
- Resmi Gazete (2006). Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmelik. 8 Eylül 2006 Cuma. Sayı. 26283. Ankara, <https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=7&MevzuatNo>

=10633&MevzuatTertip=5 Erişim Tarihi:
13.05.2022.

Saller, T., Hofmann-Kiefer, K.F., Saller, I., Zwissler, B., von Dossow, V. (2021). Implementation of strategies to prevent and treat postoperative delirium in the post-anesthesia caring unit. *Journal of Clinical Monitoring and Computing*. 35(3), 599-605.

Serra, D. (2010). A new model for designing a product line using TURF analysis. Barcelona Economics Working Paper Series, No:433.

Serra, D. (2013). Implementing TURF analysis through binary linear programming. *Food Quality and Preference*, 28(1), 382-388.

Sever, A. (2013). Tarım yayımcısı ve danışmanların iř memnuniyeti ve kaliteli hizmet vermesini etkileyen faktörler: Kahramanmaraş ili örneği. Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Kahramanmaraş.

Tunalıoğlu, R., Çınar, G. (2013). Aydın ilinde kamu alanında görev yapan tarımsal yayım personelinin kişisel performanslarının incelenmesi. *Ziraat Fakültesi Dergisi*, 8(2), 11-22.

TÜİK, (2021). Türkiye İstatistik Kurumu Veri Tabanı, Ankara. www.tuik.gov.tr